

“LANDSHAFT URBANIZMI TUSHUNCHASINING SHAKLLANISHI VA ZAMONAVIY SHAHARSOZLIKDA RIVOJLANISHI”

Xoshimova Fazilat Jamshid qizi

Toshkent Arxitektura Qurilish Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15788099>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Iyun 2025 yil

Ma'qullandi: 28-Iyun 2025 yil

Nashr qilindi: 30-Iyun 2025 yil

KEYWORDS

*urbanizm, landshaft, balans,
infratuzilma, barqarorlik,
aglomeratsiya*

ABSTRACT

Ushbu maqolada landshaft urbanizmi tushunchasining kelib chiqish tarixi, uning rivojlanishi hamda shaharsozlikdagi o'rne o'rganilib, bugungi kunda zamonaviy landshaft konsepsiyasining mazmuni yoritib berilgan.

Shaharlarning o'sishi bilan sanoatning rivojlanib borishi natijasida atrof-muhitni muhofaza qilish, inson hayoti uchun qulay sharoitlar yaratish muammosi tobora murakkablashib bormoqda. So'nggi o'n yilliklarda atrof-muhitga xususan, shahar ekotizimlarining yashil maydonlariga inson omilining salbiy ta'siri kuchaygan. Shunday qilib, yashil massivlarning degradatsiyasi muammosi (shahar bog'lari, o'rmonlar, bog'lar) - shahar aglomeratsiyalaridagi eng muhim ekologik muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Shahar ekinlari turli funktsiyalarni bajarib, ular orasida zamonaviy shahar atrof-muhitini shakllantirish hamda muhofaza qilish muhim o'rin egallaydi. Tabiiy landshaftlardan foydalanishni tartibga solish usullarini ishlab chiqish barcha davlatlar uchun dolzarbdir. Tabiiy landshaftga ega hududlardan foydalanish jarayonida ortga qaytarib bo'lmaydigan salbiy o'zgarishlar sodir bo'lish ehtimollari yuqori bo'lganligi sababli texnik taraqqiyotning barcha bosqichlarida arxitekturaviy tashkilotlarning asoslangan uslublariga ega bo'lish hamda ulardan foydalanish muhim hisoblanadi. Landshaft urbanizmi-bu dizayndagi yangi yondashuv bo'lib, tegishli funksional zonalashtirishga ko'ra shahar muhitini tashkil qiladi. Shahar muhiti globallashtirish jarayoniga duch kelmoqda va loyihalashtirilayotgan obyektlar muhitning tabiati va qulaylik parametrlariga mos kelmaydi. Shuning uchun bugungi kunda arxitektura va shaharsozlik sohasidagi eng muhim vazifalardan biri turli vositalar bilan shahar muhiti sifatini yaxshilashdir. Bunday vositalardan biri o'ziga xos ekologik barqaror, dinamik shahar muhitini yaratuvchi landshaft urbanizmidir. Tadqiqotning yangiligi shundan iboratki, landshaft urbanizmi Metodi hozirgi bosqichda yetarli darajada o'rganilmagan. Landshaft urbanizmidan foydalanish zamonaviy shaharning ekologik, estetik va ijtimoiy muammolarni hal qilishda yangicha yondashuvni beradi.

Hozirgi vaqtda landshaft urbanizmi intizomiy asosga ega landshaft arxitekturasini asosiy qurilish sifatida almashtiradigan qayta qurish zamonaviy urbanizmning ajralmas qismidir. Landshaft urbanizm metodologiyasi fanlararo va muhandislik ekologiyasi, shahar strategiyasi, landshaft ekologiyasi va boshqa fanlarning bilimlari va usullarini birlashtiradi,

Landshaft urbanizmi ko'plab fanlardan iborat bo'lib, keng qamrovli zamonaviy va tarixiy nazariyalarga asoslangan holda ular bilan parallel ravishda rivojlanadi.

Landshaft urbanizmi quyidagi masalalarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi: suv ta'minoti tizimi, ekologik jihatlar va yashil koridorlarni rejalashtirish, biologik xilma-xillik, yo'nalishni ko'rib chiqish va shahar ko'p maqsadli infratuzilma koridorlaridan foydalanishni joriy etish. Biroq, bunday ta'riflar landshaft urbanizmida so'nggi o'n yil ichida paydo bo'lgan ba'zi masalalarni e'tiborsiz qoldirganligi sababli tegishli qator loyihalash institutlari hamda xorij tajribasini o'rgangan holda tubdan tahlil qilishni taqozo qiladi.

Urbanizm (Frans. urbanisme, lat. urbanus-shahar, urbs-shahar) - 20-asr shaharsozlik yo'nalishi bo'lib, uning vakillari loyihaviy qayta rejalashda asosan yirik aholi soniga ega bo'lgan shaharlarga e'tibor qaratdilar. Urbanizm nazariyasining shakllanishida ayniqsa 1920-yillarda Le Korbusey faoliyati asosiy ahamiyatga ega, 1920-yillarda urbanizm g'oyalari ba'zi sovet me'morlariga ham katta ta'sir ko'rsatdi (N. A. Ladovskiy va boshqalar).

Landshaft-bu ko'z ko'rishi mumkin bo'lgan yer maydoni. Gollandcha "landschape" so'zi: land-yer (uchastka, tuman) va —schap qo'shimchasi inglizcha "kema"so'ziga mos keladi. Bu atama birinchi marta ingliz tilida hududlarni tasvirlash uchun paydo bo'ldi. Konferensiyalar va tegishli adabiyotlar doirasida landshaftning ma'nosi va ahamiyati dekorativ, faqat tabiiy, funksional bo'lmagan o'simliklarni funksional joylashtiruvchi faol infratuzilma va kontekst sohasiga aylandi. Landshaft so'zi ilgari erkin muhit degan ma'noni anglatgan bo'lsa, keyinchalik arxitektura va shahar kontekstida bino atrofidagi maydon va shahardagi qolgan yashil o'simliklar muhitga tezkor, ajralmas va o'zaro bog'liq qism sifatida qarala boshlandi.

Jeyms Korner "yangi me'moriy landshaft tushunchalari" haqida shunday deydi: "Me'morchilik va ekologik san'at uchun landshaft kontekstining ahamiyati nafaqat yerni chuqur hissiy va eksperimental o'lchashdan, balki uning ekologik va siyosiy mazmunida ham namoyon bo'ladi. Shunday qilib, Mark Treyb landshaft endi faqat binoning asosiga "bezak" sifatida qaralishi emas, balki buni u kontekstlashuv, yuksalish jarayonida asta-sekin chuqur ma'no kasb etishini ta'kidlaydi hamda landshaft tushunchasi tobora kengroq tan olingan holda arxitektura va shaharsozlik uchun yangi tajriba, ma'no shakllarini keltirib chiqaradi hamda chuqur ekologik va ekzistensial istiqbollarni o'z ichiga oladi.

Landshaft tushunchasining yangi talqini arxitektura va shaharsozlikda antropogen muhitning o'zgarishlariga olib kela boshlaydi. Landshaftni yangicha tushunish yangi "Landshaft urbanizmi" fanini tug'diradi. Charlz Valdxaym shunday deydi: "Landshaft urbanizmi zamonaviy urbanizm qurilish blokiga aylangan holda aniq distsiplinaga ega qayta qurilishni ifodalaydi. Landshaft urbanizmi loyihalashda yangi yondashuv hisoblanadi va ochiq maydonlarni rejalashtirishda landshaft atrof-muhitni iyerarxiya, asosiy yadroni aniqlash, chegaralar kabi mezonlarga tayanadi.

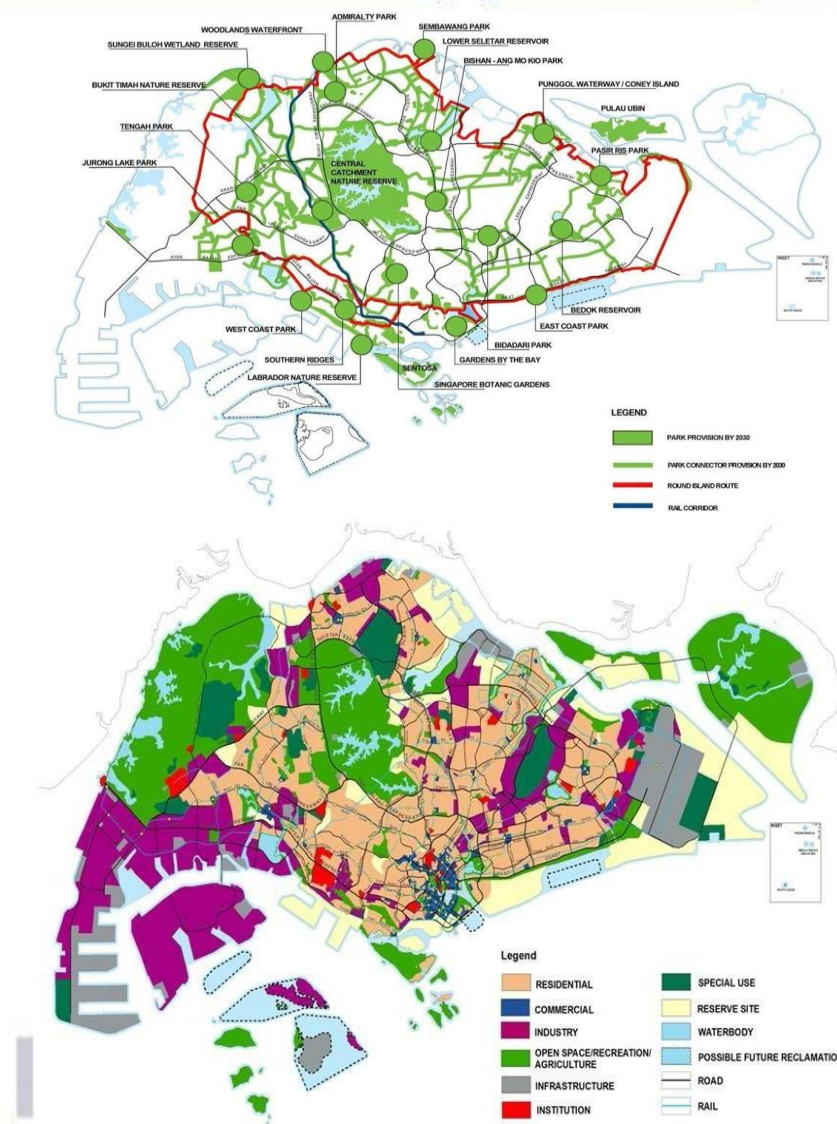
Flowing Gardens, Plasmastudio

Olympic Sculpture Park, Sietl, AQSh

Landshaft urbanizmi Singapurning ekologik yo'naltirilgan ko'p bosqichli rivojlanish strategiyasining asosi (1958-2050) bo'lib, u o'tgan asrning 70-yillaridan boshlab muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda

Ko'kalamzorlashtirilgan ijtimoiy-rekreatsion hududlar karkasini rivojlantirish konsepsiyasi.. 2030-yilga kelib, orol aholisining 85 foizi shahar bog'laridan 10 daqiqa piyoda masofada yashaydi.